

Josef Kamil Horák a česká kinematografie

Jméno Josefa Kamila Horáka nenajdeme ani v té nejpodrobnější encyklopedii, nebyla o něm napsána žádná studie. Přestože měl velké ambice, nestal se ani uznávaným filmařem, ani filmovým kritikem, ani vynálezcem. Přesto se na přelomu let 1937 a 1938 stal hlavním hrdinou série článků, jež byly otiskovány na prvních stranách našich deníků. Nepsalo se o něm v souvislosti s jeho pracovními aktivitami, ale se zločinem vraždy, kterou spáchal. O takovou popularitu samozřejmě nestál. Ale paradoxně právě na stránkách vyšetřovacího a soudního spisu je možné najít informace o jeho filmových aktivitách.

Narodil se 23. července 1912¹⁾ v Praze jako Josef Procházka. Po ukončení obecné školy v penzionátu Milosrdných bratří v Praze-Bubenči nastoupil na Reálné reformované gymnázium v Bubenči. Od kvinty studoval na Reálném gymnáziu v Praze Holešovicích. Po maturitní zkoušce se roku 1930 přihlásil ke studiu na fakultě strojního inženýrství. Do vyšetřovacího protokolu o tom vypověděl: „Profesorům bylo zcela lhostejno, zda žáky něco naučí, neb ne, a to mne unavovalo. Tím jsem byl odražen a dožil jsem se zklamání, vydržel jsem to až do konce prvního ročníku, udělal jsem první rok s tím nejlepším úspěchem, ale ve druhém roce již to bylo slabší a já jsem se snažil

jinou cestou dosíci úspěchu, který jsem čekal a kterého jsem chtěl za každou cenu dosáhnouti.“²⁾ Vykonal ještě první státní zkoušku, ale dále již ve studiu nepokračoval. Protože však věděl, že jako nedostudovaný technik by složitě hledal zaměstnání, nechal si vyhotovit potvrzený úředně ověřený opis o první zkoušce, odstranil původní text a místo něho vepsal text o neexistující druhé státní zkoušce. Od té doby začal neoprávněně používat titulu inženýr a upravil si také rok narození na 1910.

Horák se začal zajímat o levicová a komunistická hnutí, četl levicový tisk, zejména *Tvorbu*, a vyhledával společnost podobně orientovaných lidí. Stal se členem spolku levicově orientovaných studentů zvaného „Dunajská společnost“, ale pro neshody s jeho vedením musel odejít. A právě tehdy se začal blížeji seznamovat s problematikou kinematografie. Ve zmíněném vyšetřovacím spisu o tom řekl: „Já jsem volil vždycky extrém, vrhl jsem se s velkým zájmem na politiku a měl jsem velký interest o život v komunistické straně a to mě pak vedlo k tomu, že jsem se začal zajímat o ruské filmy a o film vůbec a o jeho uměleckou stránku.“³⁾ Nejprve si začal zapisovat pro sebe kritické poznámky k sledovaným filmům. Potom se však seznámil s Film-foto skupinou Levé fronty.

1) Cestovní pas. Národní archiv (NA), f. Policejní ředitelství, všeobecná spisovna, 1941–1950, sign. H3739/16.

2) Protokol sepsaný u Krajského soudu trestního. Státní oblastní archiv Praha (SOA Praha), f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

3) Tamtéž.

O setkání s jejich mluvčím, Lubomírem Linhartem, vypověděl: „Zjistil jsem, že tato skupina má kanceláře někde na Vinohradech, kde byl jakýsi Linhart, který psal kritiky o filmech. Já jsem tam šel a říkal jsem Linhartovi, že mám zájem o film a že bych chtěl být jejich spolupracovníkem. Říkal jsem, že vím, že v Levé frontě je činnost zakázaná a že bych nerad vystupoval pod svým jménem a Linhart mně říkal, že je tam více lidí, kteří vystupují pod cizími jmény, a že já bych se mohl jmenovat třeba Kamil Horák. Asi druhý nebo třetí den jsem šel do schůze Film-foto skupiny u Levé fronty a tam mě Linhart představil jako Horáka.“⁴⁾ Tento pseudonym pak začal používat pro své filmové aktivity.

Jako filmový kritik začínal nejprve vypomáhat svým kolegům při práci na referátech o filmových premiérách. Později se z něho stal výpomocný filmový referent placený od řádky.⁵⁾ Přispíval do pravidelné rubriky *Rudého večerníku* stručnými referáty o filmech. Soustřeďoval se převážně na komedie, operety a dobrodružné filmy a kritizoval jejich schematičnost, nevěrohodnost zápletek a odtrženost od reálného života. O filmu *DRACULA* například napsal: „Touha po penězích žene měšťácké výrobce filmů tak daleko, že se nikterak neosýchají předkládati diváctvu nesmyslné a ubohé povídky středověkého stylu. Film dokonce ‚vědecky‘ dokazuje existenci upírů v podobě lidí pochutnávajících si s oblibou na lidské krvi.“⁶⁾ Oproti tomu sovětskou komedii *ČINŽÁK NA TRUBNÉ ULICI* komentuje tak, že byla natočena, „aby divák lépe pochopil, že socialistická společnost se musí zbavit buržoasních předsudků, tradic a maloměstské omezenosti... Film byl vyroben před třemi lety a od té doby pokročil

socialismus do té míry, že v příští pětiletce se počítá s likvidováním zbytků maloměstské třídy a vytvořením beztržní společnosti.“⁷⁾ O českých filmech se zmiňuje pouze okrajově. Film Václava Kubásky *PÍSEŇ O VELKÉ LÁSCĚ* charakterizoval takto: „Ploché herecké podání, zvláště v ženských rolích, nemožná strojenost dialogů a diletantské zpracování režisérovo nejsou v českém filmu novinkou.“⁸⁾ Protože Horák pracoval bezplatně, dělil se s ním Linhart o svůj honorář. Činnost Film-foto skupiny se však po půl roce rozpadla a Horák se publicistice dále nevěnoval.⁹⁾

Souběžně s těmito aktivitami se začal zajímat o technickou stránku filmové tvorby. Spolupracoval s ním jeho přítel Josef Brabec. Protože v Horákově životě hrál významnou roli, je nutné se o něm alespoň stručně zmínit. Narodil se 26. května 1909 v Řevnicích. Poprvé se s Horákem setkal na Reálném gymnáziu v Holešovicích. Stejně jako Horák, i Brabec pokračoval ve studiu na Českém vysokém učení technickém na elektrotechnické fakultě a také on po první státní zkoušce ve studiu nepokračoval. Do vyšetřovacího protokolu o tom Josef Brabec vypověděl: „Ještě v době studia jsme si zřídili v mém bytě v Praze II, Podskalská tř. č. 35, dílnu, ve které jsme měli několik nástrojů, pomocí kterých jsme si sestavovali přístroje, potřebné k filmování, které byly velmi primitivní. V tomto oboru jsme spolu dále spolupracovali, až se nám podařilo sestrojiti dosti dokonalé přístroje a viděli jsme, že v daném oboru jsou dosti dobré vyhlídky.“¹⁰⁾

Horák i Brabec začali přemýšlet o filmové tvorbě. „Současné jsme s Brabcem uvažovali o tom, jak bychom měli nějakým způsobem udělat film a ukázat, jak by měl film správně vypadat. Já měl

4) Tamtéž.

5) Žádost Josefa Procházky Zemskému trestnímu úřadu v Praze o změnu jména dne 25. 6. 1935. NA, f. Policejní ředitelství Praha II — prezidium, 1931–1940, k. 1098, sign. 42/P-65/10.

6) Horák, *Dracula*. *Rudý večerník* 13, 1932, č. 37 (13. 2.), s. 3.

7) Horák, *Činžák na Trubné ulici*. *Rudý večerník* 13, 1932, č. 90 (16. 4.), s. 3.

8) Horák, *Píseň o velké lásce*. *Rudý večerník* 13, 1932, č. 96 (23. 4.), s. 3.

9) Protokol sepsaný u Krajského soudu trestního. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

10) Protokol Josefa Brabce. NA, f. Policejní ředitelství, všeobecná spisovna, 1941–1950, k. 3629, sign. H3739/16.

stále takový pocit, že musím něco vyjádřit, že musím něco říct, a to právě jsem chtěl filmem, poněvadž ten jsem nejlépe ovládal.¹¹⁾ Horák napsal několik kratších scénářů, které nabídl k posouzení Linhartovi, a byl prý za ně pochválen. Horák s Brabcem nejprve natáčeli reportáž ze závodů Zbraslav-Jiloviště, ale tento snímek zůstal nedokončen. Prvním jejich společným dokončeným dílem byla reportáž z komunistické slavnosti na 1. máje 1932 v Praze. Horák film nejen natočil, ale též ho i financoval. Dokument byl zhotoven ve firmě Grafofilm a Levá fronta ho prodala do SSSR. Aby peníze, za něž film natočil, dostal zpět a získal další zkušenosti s filmovou činností, pracoval ve fotografickém obchodě Františka Suchánka.¹²⁾

Roku 1932 začal Horák spolupracovat jako „technický volent“ na filmu PÍSEŇ O VELKÉ LÁSCCE. Díky této činnosti jej majitel firmy Grafofilm zaměstnal ve svých laboratořích.¹³⁾ Po zhlédnutí Horákovy reportáže z prvomájových oslav mu Václav Kubásek nabídl spolupráci na svém dalším filmu se sociální tematikou. Horák napsal scénář, který Kubásek přepracoval. V průběhu natáčení však došlo mezi oběma ke konfliktu. O tom, proč film nebyl dokončen, Horák později vypověděl: „Pak se to již přerušilo a já již jsem z toho viděl, že Kubásek nechápe dobře mé myšlenky a viděl jsem také, že je to stejně ztracená naděje a chtěl jsem sám dělat nějaký sociální film.“¹⁴⁾

Horák začal realizovat svůj ryze autorský film.

Podle vlastního scénáře jej natočil ruční elektrickou kamerou vlastní konstrukce a sám jej režíroval i produkoval. Na technické stránce snímku s ním spolupracoval opět Josef Brabec. Film, který se jmenoval VÝKŘIK ZKLAMÁNÍ, vyprávěl příběh mladého muže, jenž se po těžké nemoci vrací z nemocnice domů. Je nadšený z jarní přírody, obdivuje se výsledkům techniky. Cestou domů se setká s nezaměstnanými dělníky. Pohled na nezaměstnané a na stojící stroje jej přivedou k poznání, že to, čemu se před tím obdivoval, bylo jen pozlátka, které nemá smysl bez naplnění lidské touhy po práci. Uvědomí si, že jedinou cestou k naplnění tohoto ideálu je sociální revoluce.¹⁵⁾ Film byl předveden Censurnímu sboru kinematografickému 16. června 1933, jenž uznal, „že je způsobilý, aby byl veřejně promítán“. Neuznal jej jako kulturně-výchovný, protože je to „nesrozumitelný avantgardní film“.¹⁶⁾ Promítal se v pražském kinu Kotva. Protože se Horákovi nepodařilo film prodat, zůstal v jeho vlastnictví.¹⁷⁾ V časopisu *Svět ve filmu a obrazech* o něm vyšla série komentovaných fotografií. Autor textů považuje film za zajímavé obohacení naší avantgardní tvorby a vyzdvihuje jeho dobrou technickou úroveň.¹⁸⁾ Fotografie z filmu a pracovní snímky z natáčení, jež byly uveřejněny v tomto časopise, jsou, bohužel, to jediné, co se z filmu dochovalo. Ve vyšetřovacím spisu Horák uvedl, že odprodal některé scény z tohoto filmu jednomu režisérovi, jehož jméno však neuvedl.¹⁹⁾

11) Protokol sepsaný u Krajského soudu trestního. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

12) Tamtéž.

13) Žádost Josefa Procházky Zemskému trestnímu úřadu v Praze o změnu jména (25. 6. 1935). NA, f. Policejní ředitelství Praha II — prezidium, 1931–1940, k. 1098, sign. 42/P-65/10.

14) Protokol sepsaný u Krajského soudu trestního. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

15) Avantgardní film. *Svět ve filmu a obrazech* 2, 1933, č. 34, s. 11.

16) NA, f. Censurní sbor kinematografický, k. 96, sign. 722/1933.

17) Protokol sepsaný u Krajského soudu trestního. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

18) Avantgardní film. *Svět ve filmu a obrazech* 2, 1933, č. 34, s. 11.

19) Protokol sepsaný u Krajského soudu trestního. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

Roku 1933 Horák dostal nabídku od Elekta-journalu, aby zde pracoval jako kameraman. Spolu se zkušenými kameramany Jindřichem Brychtou a Karlem Kopřivou za režijního vedení Jana Kučery a Karla Šourka snímal záběry pro kulturní film PRAHA, jenž vznikl na zakázku Ministerstva zahraničí.²⁰⁾ Tento dokument je bohužel to jediné, co se z Horákovy tvorby dochovalo. Natáčel též šoty pro týdeník Elekta-journalu, za něž byl placen od kusu.²¹⁾ Protože však tehdy nebylo zvykem uvádět u týdeníku jména tvůrců, nelze zjistit, na kolika z nich se Horák podílel a které to byly.

V této době se Horák seznámil s kapitánem Rudolfem Pertlíčkem, s nímž spolupracoval na reklamním filmu propagujícím zahradnictví pana Josefa Fundy ve Velimi. Film o pěstování růží byl promítán v rámci zahradnické výstavy. K tomuto natáčení Horák poznamenal: „Funda byl vlastně první, který mě za práci pořádně zaplatil, byl to můj první větší výdělek. Já jsem peníze pro sebe ani nepotřeboval, ale chtěl jsem s Brabcem udělat nějaký veliký celovečerní film.“²²⁾

Filmoví pracovníci se však patrně dívali na Horákovy pokusy s ironií a despektem. Svědčí o tom výpověď Horákova přítele Bohumila Paličky: „Moji známí, kteří Horáka znali z filmu, říkali, že je šus, že by z režirování dělal vědu a že je trochu šílený.“²³⁾

Téměř dva roky svého života věnovali Horák s Brabcem práci na filmové zvukové aparatuře. K realizaci tohoto vynálezu však potřebovali finance. Bylo také nutno prostudovat odbornou literaturu, kterou jim půjčoval spolumajitel filmové společnosti Herafilmu Josef Tušla. Někdy

v roce 1934 seznámil Tušla Horáka se sporem, který vedla jeho výrobna s Klang-filmem. Horák ve spolupráci s právním zástupcem firmy JUDr. Janem Pösslem a ing. Šmolkou, jenž zastupoval firmu Philips, začal pracovat na tom, jak zrušit kopírovací práva Klang-filmu. Spor, který trval dva roky, nakonec vyhrál. V roce 1935 mu nabídl Josef Tušla stálé zaměstnání.²⁴⁾ Horák, který v té době již pracoval u filmové společnosti Union Vox, kde pomáhal „při technických pracích při přijímání zvuku na zvukové přijímací aparatuře“, tuto nabídku přijal. Vedle řešení patentových sporů byl zaměstnán v laboratoři. Zabýval se náhradou dosavadních titulkovacích strojů novými stroji maďarského systému.²⁶⁾ Proto jej Tušla poslal do Budapešti, aby se zapracoval na strojích, jež byly pro Herafilm zakoupeny.²⁷⁾

Rok 1935 přinesl rovněž dvě podstatné události v Horákově soukromém životě. V červnu 1935 podává žádost Zemskému úřadu v Praze o změnu jména. Všude, kde dosud pracoval, jej redaktoři nebo filmoví pracovníci znali jako Kamila Horáka; nikdo z nich nevěděl, že jeho skutečné jméno je Josef Procházka. Toto dvojí jméno mu komplikovalo život v době, kdy jako kameraman Elekta-journalu jezdil do zahraničí, kde musel složitě vysvětlovat, proč jako Kamil Horák má pas na jméno Josef Procházka. V žádosti mimo jiné píše: „Hodlám nadále pracovat ve filmovém oboru a nyní, kdy pracuji v jedné z největších filmových laboratoří, bylo mi přislíbeno stálé místo šéfa. Byl bych existenčně ohrožen, a místo by mně bylo odmítnuto, musel-li bych svému budoucímu chefovi vysvětlit záměnu jména, právě proto, poněvadž mě nikdo pod jménem Procház-

20) NA, f. Censurní sbor kinematografický, k. 98, sign. 914/33.

21) Protokol sepsaný u Krajského soudu trestního. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

22) Tamtéž.

23) Výslech svědka Bohumila Paličky. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

24) Protokol sepsaný u Krajského soudu trestního. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

25) Výslech svědka Hanuše Burgera. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

26) Výslech svědka Jaroslava Sváry. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

27) Výslech svědka Josefa Tušly. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

Josef Horák, nar. 23. 7. 1912 — fotografie. NA, f. Policejní ředitelství Praha – všeobecná spisovna 1941–1950, k. 3629, sgn. H 3739/16.

ka ve filmovém světě nezná a pod jménem Horák mám již jméno hledaného filmového odborníka.“ Jeho žádost byla příznivě vyřízena, a tak se od 7. srpna 1935 stává dosavadní umělecký pseudonym jeho pravým jménem.²⁸⁾

V době, kdy pracoval pro Herafilm, se Horák rovněž seznámil se svou budoucí ženou Annou Janouškovou, s níž 26. června 1935 uzavřel sňatek. V květnu 1936 dal Horák u Herafilmu výpověď. Po jeho odchodu zjistil Josef Tušla, že mu jeho bývalý zaměstnanec odcizil různé přístroje a součástky a podal na Horáka trestní oznámení. Po dohodě s ním však tuto žalobu hned stáhl.²⁹⁾

Dále se již Horák činnosti v oblasti kinematografie nevěnoval a článek by tudíž bylo možné na tomto místě ukončit. Jenom pro úplnost proto stručně nastíním jeho další osudy. V květnu 1936

začal Horák pracovat ve Zlíně v patentovém oddělení firmy Baťa. V září se sice vrátil do Prahy a přijal místo ve filmových laboratořích Barrandov, kde měl konstruovat přístroje pro laboratoře,³⁰⁾ ale dlouho zde nezůstal. Od listopadu byl opět zaměstnancem patentového oddělení firmy Baťa ve Zlíně. Již v prosinci musil toto pracoviště opustit, protože v Patentovém úřadu v Praze byl přistižen při krádeži materiálů. Po několika měsících bez zaměstnání přijal místo u firmy Kameníček, což byla továrna na obráběcí stroje v Praze-Hostivaři. Prodával tyto stroje v zahraničí a měl na starosti stánky této firmy na veletrzích. Od listopadu 1937 byl zaměstnán ve Zbrojovce Brno.

Mezi manželi Horákovými docházelo k častým konfliktům. Manželka se odmítala dát rozvést a Horák nechtěl ve vztahu pokračovat. Proto v noci ze 7. na 8. srpna 1937 utloukl svou ženu kladivem, na záchodě jí prořízl krční tepnu a počkal, až vykrvácí. Potom její tělo rozřezal a spálil v kamnech. Za tento čin byl vzat do vazby a u trestního soudu obžalován v březnu 1938 k třiceti létům těžkého žaláře. Trest si odpykával nejprve v Plzni na Borech a od roku 1942 ve Valdicích. Dne 4. října 1948 využil situace, že pracoval mimo věznici, a utekl. Od té doby je neznámý.

Jiří Novotný

28) Národní archiv, žádost Josefa Procházky Zemskému trestnímu úřadu v Praze o změnu jména (25. 6. 1935). NA, f. Policejní ředitelství Praha II — prezidium, 1931–1940, k. 1098, sign. 42/P-65/10.

29) NA, f. Policejní ředitelství, všeobecná spisovna, 1941–1950, k. 3629, sign. H3739/16. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.

30) Výslech svědka Ladislava Reichla. SOA Praha, f. Krajský soud trestní Praha, k. 647, sign. TK X 9942/37.